

Строганова В.В.

студентка,

Київський університет Бориса Грінченка

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ СКІФСЬКИХ І ГРЕЦЬКИХ МАЙСТРІВ

Історія взаємовідносин між стародавніми греками та скіфами налічує вельми солідну історіографію. Одним з дослідників, хто найбільш повно охарактеризував їх відносини став М.І. Ростовцев, ще на початку ХХ століття. Він вважає, що з самого початку спільної історії між скіфами та греками встановилися досить дружні взаємини, які дозволили другим закріпитися в Північному Причорномор'ї [10, с. 59].

Аж до 1960-х років така точка зору майже не піддавалася сумнівам, а лише доповнювалася, чи частково видозмінювалася з появою нових, здобутих, фактів. Однак, в 1959 році на конференції, присвяченій процесу історичного розвитку античних держав Північного Причорномор'я В.Ф. Гайдукевич став першим, хто провів дослідження характеру взаємовідносин скіфів та Боспора [4, с. 276]. На жаль, опублікованими залишилися лише окремі тези цієї доповіді, які дозволяють говорити про те, що концепція автора заключалася в початковому встановленні дружніх взаємовідносин боспорських греків і скіфів, з подальшим їх загостренням в період формування Скіфської держави в Криму, що завершилося завоюванням Скіфії боспорськими царями Савроматом II та Реськупорідом III у II ст. н. е. Надалі подана концепція розвивалася в монографії «Боспорське Царство» [2].

У 1985 році Е.В. Яковенко захистила докторську дисертацію, присвячену характеру греко-скіфських відносин в період між VII-III ст. до н.е, в якій для історичної реконструкції широко залучалися дані екології та матеріали розкопок сільських поселень Керченського півострова. У своїй роботі вона звертає увагу на встановлення стійких контактів між скіфами і боспорськими давніми греками ще в період скіфської архаїки, а після середини V ст. до н.е. фіксує наявність в некрополях Боспора значної кількості поховань скіфської знаті та, в той же час, зазначає появу великої кількості сільських поселень на території півострову. Причому, автор відзначає, що саме скіфи становили значний масив в складі їх населення. Підсумком роботи стало визначення

союзницьких відносин між скіфами та давніми греками, які тривали до кінця III в. до н.е.

Деякі грецькі автори у своїх роботах повідомляють декілька протилежних теорій стосовно характерів перших контактів давніх греків і скіфів на Боспорі. Згідно з однією версією, переселення греків на території скіфів відбувалося мирно, з дозволу останніх, конкретно – скіфського царя Агаета. Щодо іншої – давні греки прогнали скіфів з цієї території. Аналізуючи всі відкриття та матеріали археології, Ю.Г. Виноградов прийшов до висновків щодо версії, стосовно вигнання скіфів греками найменш правдоподібна, схилаючись до першої, що переселення давніх греків на Боспорі відбувалося «з мовчазної згоди скіфів або на якихось договірних засадах» [4, с. 398]. Крім того, про порівняно мирні відносини скіфів та греків свідчить повідомлення Помпея Трога в передачі Юстина про те, що після повернення скіфи жили досить мирно після повернення, а до скіфо-перської війни, або «часів Іантіра».

Очевидно, що даних для відновлення повної картина взаємовідносин між давніми греками та скіфами в період VI-V століття недостатню. А суперечливість нам відомих письмових джерел, як і можливості неоднозначної, помилкової, інтерпретації археологічних знахідок залишає нам можливість констатувати ймовірність локальних військових конфліктів як між скіфами та давніми греками, так і самими греками в процесі формування єдиної Боспорського держави. Але, й разом з цим, з огляду на інтенсивність освоєння скіфами території Східного Криму тільки с другої половини V ст. до н.е. [12, с. 21], чому свідчать: зростання числа сільських поселень, поява поховань аристократії в некрополях Пантікапея і Німфея, не слід виключати, що відносини скіфів та давніх греків на території Боспору буди більш-менш сприятливими для обох сторін, що отримало своє відображення в значних змінах побуту та світогляді обох культур.

Переселення давніх греків на Північне Причорномор'я вплинуло не лина на життя скіфів, але відобразилося на значних змінах у мистецтві, що піддалося сильному впливу перших, тим самим збагатилося такими новими видами, як скульптурний портрет і настінний живопис. Поступово з'являлися зображення олюднених божеств і людей, тобто героїв міфів і народних переказів. Зображення звірів, що вважалося невід'ємною, характерною рисою скіфського мистецтва, втратили колишню стилізацію, набувши більш реалістичний характер. Разом з

цим, вплив давньогрецьких переселенців відобразився в архітектурі міста, де поруч за звичними для скіфів житлами у формі круглої юрти на дерев'яному каркасі та прямокутної напівземлянки за необробленого каменю з глинобитним покриттям будувалися сирцеві ті кам'яні будівлі з оштукатуреними стінами, критими черепицею.

Але, зміни торкнулися не тільки скіфів, давні греки, що намагалися повністю витіснити скіфську культуру, в свою чергу, не змогли оминати сильного варварського впливу. Саме скіфи навчили греків, а через них й інші народи Європи, виготовляти і носити теплий одяг і взуття. Завдяки скіфам давні греки, як і інші народи Середземномор'я, вперше познайомилися зі стременами, сідлом і багатьма іншими предметами кінського убору, які виготовлялися на території сучасної Нікопольщини ще в IV ст. до н.е. Саме знайомство за скіфами вплинуло на істотне розширення уявлення греків про навколишній світ. Давньогрецькі географи вперше змогли отримати відомості про «далекі північні землі», звідки саме і прибули скіфи, і народі, які їх населяли. Разом з тим, у військовій справі скіфам було чому навчити давніх греків.

Немає сумнівів – скіфський світ сильно відрізнявся від грецького, який намагався нав'язати першому свої цивілізаційні цінності. Народ скіфів, маючи власну багату та неповторну культуру, навіть наражаючись дедалі більшому впливу давніх греків, зумів зберегти свою неповторність та самобутність. Ці відомості служать невід'ємним підтвердженням першої теорії стосовно мирного розселення греків на території Боспору, що також має назву «Мирний наступ на варварів», тобто, взаємопроникнення і взаємозбагачення культур. І, саме мистецтво стало найяскравішим втіленням цих процесів. Починаючи зі зразків мистецтва – скульптури, розпису, ювелірних виробів, що були виявлені археологами в грецьких містах-державках Північного Причорномор'я і скіфських курганах.

Однією, з найвідоміших знахідок, що несла в собі два протилежних погляди на мистецтво, слугує, знайдена відомим українським археологом Борисом Мозолевським в кургані Товста Могила, Скіфська Пектораль. Неможливо виключити, що вона, безсумнівно, була виготовлена під впливом греків, або власне давньогрецьким майстром, добре знайомим з побутом та звичаями скіфів.

Більшість вчених схиляються до думки, що все витвори мистецтва створювалися греками в північно-причорноморських колоніях, насамперед – Боспорі. Та, разом з цим, неодноразово висувалися

припущення щодо можливості участі у виготовленні окремих категорій речей в античних майстернях вихідцями з варварських середовищ, які пройшли школу мистецтва та виробництва. На це вказує втілення в кращих золотих шедеврах зі скіфських курганів глибокі знання художників найдрібніших подробиць скіфського життя та побуту, більш того – саме філософських основ скіфської людяності, що дає можливість замислитися цим питанням у всій його повноті.

Отже, не зважаючи на те, що існує велика кількість теорій та припущень, через брак відомостей, стосовно ворожого або мирного розселення давніх греців на території Північного Причорномор'я, безсумнівним залишається – зустріч двох протилежних світів збагатила культури скіфів та давніх греків новими поглядами в різних сферах побуту та мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Гайдукевич В.Ф. Боспор і скіфи // Проблеми історії Північного Причорномор'я в античну епоху. – М., 1959. – С. 276–278.
2. Гайдукевич В.Ф. Боспорське царство. М.,–Л., 1949. – С. 26–438.
3. Васильев А.Н. К питанню про час утворення Боспорської держави // В кн.: Етюди по античній історії і культурі Північного Причорномор'я. 1992. – С. 114–128.
4. Виноградов Ю.Г. Поліс в Північному Причорномор'ї // Антична Греція. Т. 1. – М., 1983. – С. 398 і сл.
5. Зубарь В.М., Зинько В.Н. Боспор Кімерійський в античну епоху. Симферополь, 2006. – С. 38 і сл.
6. Молев Е.А. Боспор в період Елінізму. Монографія. Видавництво Нижегородського університету. – Нижній Новгород, 1994. – С. 26–61.
7. Ростовцев М.І. Боспорське царство // Кембриджська стародавня історія. 1930. V. VIII. – С. 561–589.
8. Ростовцев М.І. Елінство і іранство на півдні Росії. Петроград, 1918. – С. 58–86.
9. Ростовцев М.І. Іранці та греки на півдні Росії. – Оксфорд, 1922. – С. 35–83.
10. Ростовцев М.І. Скіфія і Боспор. – Л., 1925. – С. 12–159.
11. Яковенко Е.В. Скіфи на Боспорі. – С. 21–22.
12. Племена Північного Причорномор'я (VI-IV вв. до н.э.). URL: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000017/st023.shtml>
13. Скіфи: розквіт та падіння великого <https://culture.wikireading.ru/19141>
14. Історія Нікопольщини – Стародавня історія. URL: <http://www.bizslovo.org/content/index.php/ua/istoriya-nikopolya/134-davnya-istoriya/313-skify-i-greky.html>